

NARRATIIVINEN SOSIAALITYÖ – KUVAILEVA KIRJALLISUUSKATSAUS

Merja Tarvainen: YTT, FM, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto

merja.tarvainen@uef.fi

Janus vol. 29 (4) 2021, 332–348

Tiivistelmä

Artikkelissa tutkitaan narratiivista sosiaalityötä kirjallisuuskatsauksen keinoin. Etsin vastauksia seuraavaan tutkimuskysymykseen: Mistä rakentuu narratiivisen sosiaalityön ydin? Tutkimuksen teoreettinen perusta rakentuu narratiivin, narratiivisen ympäristön ja narratiivisen käytännön käsitteistä. Keräsin tutkimusartikkelit kahdesta kansainvälisestä tietokannasta, SocINDEXistä ja Scopuksesta. Analyysi rajautui kahdeksaantoista artikkeliin, jotka teemoittelin aineistolähtöisesti. Narratiivisen sosiaalityön ytiminä kirjoittuivat (1) asiakkaan tarina narratiivisessa ympäristössä, (2) etiikka narratiivisessa käytännössä, (3) narratiivisen ympäristön ehdot ja rakenteet sekä (4) sosiaalityön oma tarina. Valtaosa aiemmasta tutkimuksesta oli teoreettista, ja jatkossa narratiivisen sosiaalityön empiirisen tutkimuksen vahventaminen sekä edelleen myös narratiivisuuden ja sosiaalityön metodologisen suhteen aukikirjoittaminen voivat rakentaa tietoa sosiaalityön opetukseen, tutkimukseen ja käytäntöihin.

JOHDANTO

Narratiivisuus on monelle sosiaalityöntekijälle, opiskelijalle ja tutkijalle tuttu sana, sehän viittaa kertomuksiin. Narratiivisuus on voinut tulla vastaan esimerkiksi käytännön työmenetelmissä tai tutkimusmenetelmänä. Kaikki tämäntapainen toiminta on narratiivisuuden ja sosiaalityön suhdetta, mutta varsinaisesti narratiivinen sosiaalityö on laajempi ja jossain määrin myös täsmällisempi käsite. Baldwinin (2013, 3) mukaan sosiaalityö on narratiivinen professio. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalityö yhteiskunnallisena toimintana sekä rakenteellisena, ammatillisena ja tapauskohtaisena käytäntönä on sidoksissa narratiivisuuteen. Tätä suhderyhmästä on kuitenkin avattu

vielä varsin vähän, vaikka narratiivisuus kulkee läpi sosiaalityön, sen arvojen, etiikan, toiminnan ja toimijuuksien. (Baldwin 2013, 3–12, passim; Burack-Weiss ym. 2017; Lane & Wallengren-Lynch 2020.) Tässä artikkelissa vastaan seuraavaan kysymykseen: Mistä rakentuu narratiivisen sosiaalityön ydin?

NARRATIIVISUUS JA SOSIAALITYÖ

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu narratiivin, narratiivisen käytännön ja narratiivisen ympäristön käsitteistä. Narratiivisessa tutkimuksessa tarinan ja narratiivin eroa määritellään vakiintuneen tavan mukaisesti yleensä seuraavasti: tarina viittaa välittömään elämisen ja kertomisen maailmaan, kun

 Janus

 VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

taas narratiivi on jotain yleisempää ja vakiintuneempaa, joka muovaa yksittäisten tarinoiden kertomista. Narratiivit ovat sosiaalisia ja kulttuurisia resursseja, joiden avulla ihminen tulkitsee tapahtumia ja suunnistautuu elämässään. Tähän liittyy kerronta ja erityisesti tapahtuman punominen tarinankaltaiseksi rakenteeksi. Narratiivi pitää sisällään ajatuksen, että tapahtumia punotaan tarinankaltaisiksi kerronnoiksi, jotta niitä voidaan ymmärtää ja kertoa muille. (Esim. Bamberg 2012; Frank 2010; Riessman 2008.) Käsitellen sosiaalityötä narratiivisena käytäntönä, joka tarkoittaa toimintaa aineellisissa ja kerronnallisissa olosuhteissa, joita voidaan nimetä narratiiviseksi ympäristöksi. Narratiivinen ympäristö luo elämisen ja kertomisen ehtoja, joita voidaan myös muokata tarinoiden kertomisen ja niiden vastaanoton myötä. (Frank 2010; Bamberg 2012; Gubrium & Holstein 2008.)

Narratiivisuutta sosiaalityössä on lähestytty enimmäkseen yksittäisenä tutkimus- tai työmenetelmänä, kuten tutkimuksen analyysimenetelmänä tai erityisesti psykososiaaliseen sosiaalityöhön kiinnittyvä työmenetelmänä. Narratiivisuus sosiaalityössä on myös laajempi, rakenteellisempi ja perustavanlaatuisempi kysymys. Narratiivisuus leikkaa läpi sosiaalityön käytäntöjen, koulutuksen ja tutkimuksen, joita muotoillaan osana narratiivista toimintaympäristöä. (Baldwin 2013.) Narratiivista sosiaalityötä voi luonnehtia esimerkiksi jälkimodernina lähestymistapana (ks. esim. Healey 2014), joskaan narratiivisuus ei välttämättä lokeroidu vain yhteen teoriaan. Lisäksi narratiiviselle sosiaalityölle tutulla tavalla saatetaan tutkia sosiaalityötä ilman, että

tutkimusta teoretisoidaan yksiviivaisesti narratiivisena sosiaalityönä (ks. esim. Juhila 2018).

Narratiivisena käytäntönä sosiaalityötä tehdään narratiivisessa ympäristössä, jossa kerrontojen luomista, jakamista ja vastaanottoa ohjaavat erilaiset narratiivit, kuten esimerkiksi sankaritarinat ja tragediat. Valtavirtamuottiin asettumattomia tarinoita voi olla vaikeaa kertoa ja vastaanottaa, kun kerronta ei tunnu asettuvan saatavilla oleviin tarinamalleihin. Tämänkaltaiset tarinat jäävät usein kertomattomiksi ja niiden kantajat kertomisen valtavirran marginaaleihin ja jopa kertomisen ulkopuolelle. Sosiaalityössä käsitellään usein kuulumattomissa olleita tarinoita, ja sosiaalityössä voidaankin osallistua esimerkiksi haavoittavien narratiivien purkamiseen sekä uusien, voimaannuttavien tarinoiden rakenteluun. (Baldwin 2013; Eronen 2012; Tarvainen 2019.)

Suhde narratiivisuuteen sosiaalityössä voi olla vahvaa tai heikkoa. Heikossa suhteessa narratiivisuus on lähinnä niin sanotusti hyödyllinen väline, kun taas vahvassa suhteessa narratiivisuus ymmärretään minuuden ja maailman rakentajana. Vahvaa suhdetta narratiivisuuteen sosiaalityössä puoltavat erityisesti ymmärrys asiakkaasta ja hänen elämäntilanteestaan, sosiaalityön itseymmärrys sekä elämisen ja kertomisen ehtojen tuntemus. Narratiivisen sosiaalityön tietoteoreettinen ja ontologinen eli olemisen olemusta tarkasteleva merkitys kiinnittyy sosiaalityön ydinkohtien käsittelyyn suhteessa elettyyn maailmaan ja kertomisen ehtoihin. (Baldwin 2013.)

Sosiaalityötä tehdään moniäänisessä ja -toimijaisessa toimintaympäristössä, joka asettaa omia vaateitaan sosiaalityölle. Lisäksi aikalaisymmärrykseen kaivataan sosiaalityön käytännön ja tutkimuksen sekä opetuksen ja tutkimuksen välisten yhteyksien aukikirjoittamista. (Esim. Burack-Weiss ym. 2017; Lane & Wallengren-Lynch 2020.) Narratiivisuudella on merkitystä myös asiakkaan oikeuksien toteutumisen sekä yksilöllisen ja yhteiskunnallisen muutostyön kannalta (esim. James ym. 2019). Kreuger (1997) kirjoitti kolmattakymmentä vuotta sitten sosiaalityöllä olevan 2000-luvulla edessään kolme keskeistä haastetta: teknologinen muutos, sosiaalityötä kannatelleiden suurten tarinoiden kaatuminen ja tästä seuraavat muutokset sekä yhteiskunnan rakenteellinen muutos, joka pakottaa miettimään palveluiden tuottamista ja järjestämistä uusin tavoin. Esimerkiksi asiakkaan asema ja osallisuus (esim. Pohjola ym. 2017), sosiaalityön vaikuttavuus (esim. Pohjola ym. 2012), ekososiaalisuus sosiaalityössä (esim. Närhi & Matthies 2016) tai monikulttuurisuuteen (esim. Sue ym. 2016) ja syrjinnän vastaisuuteen liittyvät kysymykset (esim. Dominelli 2002) vaativat sosiaalityöltä vastauksia. Vastauksia on haettava muuttuvissa yhteiskuntapoliittisissa, rakenteellisissa ja organisatorisissa toimintaehdoissa, joita myös teknologiset muutokset sävyttävät.

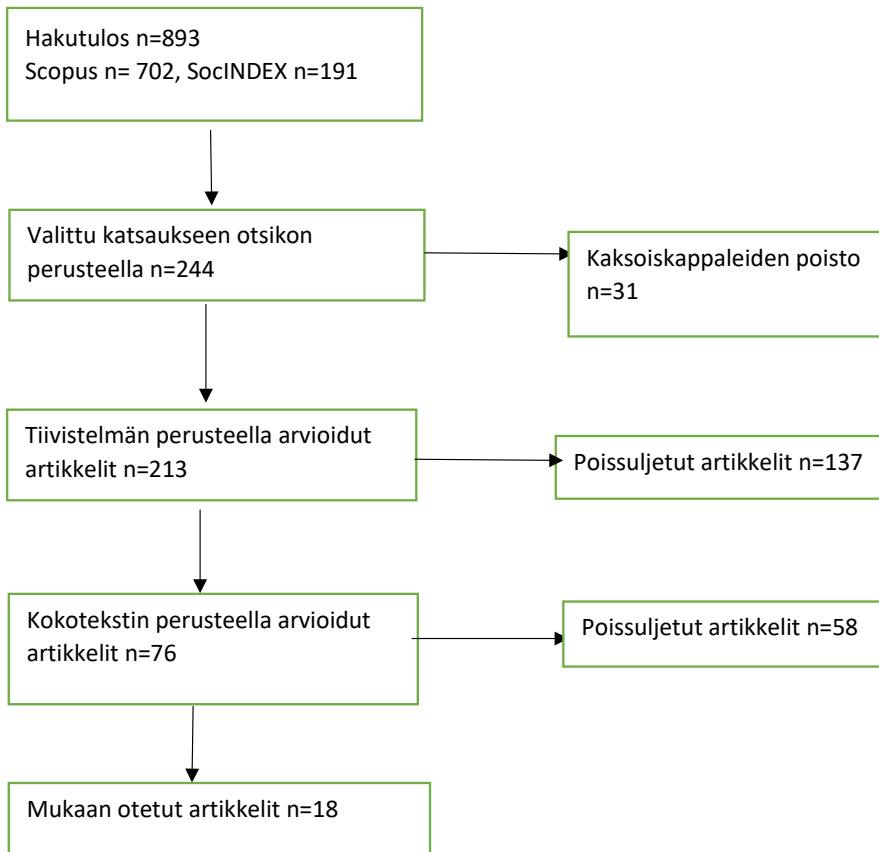
Aiempi tutkimus narratiivisesta sosiaalityöstä on vielä suhteellisen vähäistä (Baldwin 2013, 3–12). Hall (1997) tutki sosiaalityötä tarinana ja oli kiinnostunut selontekojen tuottamisesta sosiaalityössä erilaisten, mahdollisesti ristiriitaisten narratiivien paineessa. Viime vuosina narratiivisesta sosiaalityöstä

on kirjoitettu erityisesti sosiaalityöntekijöiden omien tarinoiden kannalta (esim. Burack-Weiss ym. 2017; Lane & Wallengren-Lynch 2020). Lisäksi aiempi tutkimus on avannut narratiivista sosiaalityötä esimerkiksi asiakastapausanalyysinä (Baldwin 2005) ja tutkinut narratiivisen etiikan vahvuuksia sosiaalityössä (Baldwin & Estey-Burtt 2012). Narratiivisesta sosiaalityöstä on toistaiseksi saatavilla vielä varsin niukalti luettavaa suomeksi (ks. kuitenkin esim. Jokinen & Suoninen 2000; Juhila 2004, 156, 173–175; Eronen 2008, 2012), eikä varsinaista avautua narratiivisen sosiaalityön ydinasioista ole saatavilla suomeksi. Tämä artikkeli avaa narratiivista sosiaalityötä kirjallisuuskatsauksen keinoin.

AINEISTO, MENETELMÄT JA ANALYYSIN KULKU

Tutkimuksen metodologinen kehys on kuvaileva kirjallisuuskatsaus (Baumeister & Leary 1997; Snyder 2019), jolla tiivistän aiemman tutkimuksen ydinsanomaa narratiivisen sosiaalityön ytimistä. Tutkimuksessa analysoidut artikkelit on kerätty Scopus- ja SocINDEX-tietokannoista haetusta tieteellisistä artikkeleista (ks. kuvio 1).

Alkujaan testihauksi tarkoitettu haku SocINDEX-tietokannassa hakusanalla ”narrative social work” toi 191 osumaa. Otin hakutuloksen lopulta tämän tutkimuksen pohjaksi. Samoilla hakusanoilla Scopuksessa sain vain neljä (4) osumaa, joten muotoilin hakusanat siellä muotoon ”narrative” AND ”social work”. Rajasin samalla haun pelkästään humanistisiin ja sosiaalitieteisiin. Tuloksena oli 702 artikkelia. Aikarajoitusta julkaisu- vuodelle ei ollut (ks. taulukko 1).

Kuvio 1. Tutkimusten hakuprosessi.

Narratiivinen kirjallisuuskatsaus mahdollistaa moninaisia analyysikäytäntöjä. Tässä tutkimuksessa analyysi eteni soveltaen Nowellin ym. (2017) esittelemää temaattisen analyysin kulkua. Nowell ym. (2017) tunnistavat tämänkaltaisessa analyysitavassa kuusi vaihetta, joissa (1) tutustutaan aineistoon, (2) listataan alustavat tutkintalinjat, (3) etsitään teemoja, (4) tarkastellaan teemoja lähemmin ja (5) nimetään ne. Kuudes vaihe on julkaisun kirjoittaminen.

(Nowell ym. 2017.) Tutustuin artikkeleihin ja listasin alustavia linjoja tutkimuksen aiheen ja tutkimusasetelman perusteella (ks. taulukko 2). Tämän jälkeen ryhdyin tutkimaan teemoja. Teemoittelu tarkoittaa tässä sitä, että etsin artikkeleiden ydinsanomaa tarkastelemalla artikkelin kysymyksenasettelua, näkökulmaa, keskeisiä käsitteitä ja tuloksia. Teema muodostui tutkimalla ja vertailemalla artikkelien yhdistäviä ja erottavia tekijöitä. Oli varsin tavallista,

Taulukko 1. Tutkimusten sisäänotto- ja poissulkukriteerit.

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Tutkimus käsittelee narratiivista sosiaalityötä	Narratiivisuus vain mainittu tutkimusmenetelmänä TAI tutkimus käsittelee ainoastaan narratiivista terapiaa TAI tutkimus on narratiivinen kirjallisuuskatsaus TAI kirja-arvio TAI tutkimus ei käsittele lainkaan sosiaalityötä
Julkaisun kokoteksti englanninkielinen	Julkaisun kokotekstin kieli muu kuin englanti
Artikkeli	Kirja-arvio, kirjan luku tai muu kuin artikkeli
Artikkelin kokoteksti saatavilla em. tietokantojen kautta tai avoimena julkaisuna	Artikkelin kokoteksti ei saatavilla em. tietokantojen kautta tai avoimena julkaisuna

että tekstiä kannattelevan pääteeman ohella artikkelissa sivuttiin myös jotain toista pääteema-aluetta; esimerkiksi asiakkaan asemaa tutkineissa teksteissä sivuttiin myös etiikkaa. Kuitenkin yksi teema, esimerkiksi asiakkaan asema, vaikutti kannattelevan koko tekstiä. Näitä muita teemoja voisi kutsua esimerkiksi sivu- tai alateemoiksi kyseissä teksteissä. Otin pääteemojen tarkastelun ja nimeämisen yhteydessä lukuun käsitteitä, joilla näitä pääteemoja artikkeleissa käsiteltiin. Tämä kiinnittyy edellä kuvattuun Nowellin ym. (2017) esittämisiin neljänteen ja viidenteen analyysivaiheeseen.

Varsin moni artikkeleista alkoi määrittelyllä sosiaalityöntekijöistä tarinankertojina (esim. Wilks 2005, 1249; Shaw 2017, 208). Määrittelyllä asemoidaan sosiaalityötä ja suunnataan lukijan huomiota. Useassa artikkelissa viitattiin ”narratiiviseen käänteeseen” (esim. Riessman & Quinney 2005; Robbins

2013), joka tarkoittaa kiinnostusta tarinoiniin elämän ja tieteen eri alueilla (Baldwin 2013; Bell & Hydén 2017).

Tässä mukana olleista artikkeleista varhaisin (Whan 1979) lähti liikkeelle asiakkaan tarinasta narratiivisessa ympäristössä, josta on lyhyt matka narratiivisen sosiaalityön etiikkaan. Narratiivisen käytännön etiikka johdattaa tutkimaan narratiivisen ympäristön ehtoja ja rakenteita. Näiden kolmen ytimen kautta hahmottuu kysymys sosiaalityön omasta tarinasta. Sosiaalityön tarinassa vaikuttaa olevan kyse refleksiivisyydestä ja suhteista, jotka voivat olla ihmisten välisiä tai rakenteellisia. Sosiaalityö narratiivisena käytäntönä tunnistaa tämän ilmiön: esimerkiksi kerrontaa asiakastapauksesta muodostetaan yhteydessä saatavilla oleviin narratiiveihin. Samalla saatavilla olevia narratiiveja voidaan myös muotoilla uudelleen refleksiivisesti ja relationaalisesti. Esittelen tulokset seuraavassa osiossa.

Taulukko 2. Artikkelilyhteenvedo.

Tekijä(t), vuosi	Tutkimusaihe	Tutkimusasetelma	Teema
Whan 1979	tarina kommunikaationa sekä asiakastapauksen rakentajana	teoreettinen tutkimus	asiakkaan tarina narratiivisessa ympäristössä
Holland & Kilpatrick 1993	tarinan kulttuuriset ehdot ja asiakastapauksen rakentuminen sekä arvot	teoreettis-metodologinen	asiakkaan tarina narratiivisessa ympäristössä
Urek 2005	asiakastapaustarinan rakentuminen; arvot ja erilaiset tulkintatavat	asiakastapaukseen liittyvän suullisen ja kirjallisen aineiston analyysi	asiakkaan tarina narratiivisessa ympäristössä
Goldstein 1987	tarinat sosiaalityön arvojen ja etiikan avaajina ja ankkureina	teoreettinen	etiikkaa narratiivisessa käytännössä
Goldstein 1998	prinsippiivetoisen etiikan katveet ja narratiivisen näkökulman avaus	teoreettinen, henkilökohtainen essee	etiikkaa narratiivisessa käytännössä
Wilks 2005	narratiivinen etiikka; feministinen vs. prinsippiiveton etiikka	teoreettinen	etiikkaa narratiivisessa käytännössä
Saleebey 1994	tarinoiden rakenteet ja kulttuurinen konteksti; kerronnan marginaalit	teoreettinen	narratiivisen ympäristön ehdot ja rakenteet
Vodde & Gallant 2002	tarinat keinona ymmärtää tapauskohtaisen ja rakenteellisen sosiaalityön suhdetta	käsitteellinen, mukana myös tapausesimerkkejä	narratiivisen ympäristön ehdot ja rakenteet
Dybiz 2010	valta- ja vastatarinat	teoreettinen	narratiivisen ympäristön ehdot ja rakenteet
Robbins 2013	sosiaalipolitiikan opetus sosiaalityössä	empiirinen (opiskelijoiden muistelu työ)	narratiivisen ympäristön ehdot ja rakenteet
Seymour 2015	tarinat käytännön ja teorian sekä tapauskohtaisten ja poliittisten ilmiöiden linkkinä	käsitteellinen	narratiivisen ympäristön ehdot ja rakenteet
McKenzie-Mohr & Lafrance 2017	valta- ja vastanarratiivit, narratiivinen vastarinta	käsitteellinen	narratiivisen ympäristön ehdot ja rakenteet
Riessman & Quinney 2005	narratiivinen näkökulma tutkimusperustaisuuteen sosiaalityössä	kriittinen katsaus	sosiaalityön oma tarina
Wilder Craig 2007	sosiaalityön tarina ja sen merkitys vaikuttavassa tapauskohtaisessa ja rakenteellisessa sosiaalityössä	henkilökohtainen ammatillaistarina	sosiaalityön oma tarina
Roscoe ym. 2011	narratiivinen sosiaalityö teorian ja käytännön siltana sekä sosiaalityön arvojen aukikirjoittajana	pääasiallisesti teoreettinen, tapausesimerkki mukana	sosiaalityön oma tarina
Phillips ym. 2012	tutkimusperustaisuus sosiaalityössä ja sen kehittämisessä	katsaus	sosiaalityön oma tarina
Hill & Burrows 2017	tutkimusperustaisuus sosiaalityössä ja sen kehittämisessä	tekijöiden väitöskirjaprosessia refleктоiva	sosiaalityön oma tarina
Shaw 2017	tarinat tapauskohtaisen ja rakenteellisen sosiaalityön siltana	teoreettis-metodologinen	sosiaalityön oma tarina

NARRATIIVISEN SOSIAALITYÖN NELJÄ ULOTTUVUUTTA

Asiakkaan tarina narratiivisessa ympäristössä

Ihminen rakentaa käsitystä itsestään ja maailmasta suhteessa narratiivisiin ympäristöihinsä, ja sosiaalityötä tehdään osana narratiivisia ympäristöjä. Kertojalla voi olla ensinnäkin enemmän tai vähemmän erilaisia tarinallisia resursseja käytettävissään, ja toisekseen kertojilla voi olla erilainen pääsy narratiivisiin resursseihin sekä erilaiset aiemmat kokemukset tarinansa jakamisesta muiden kanssa. Sekä kerronta että kerronnan vastaanotto muodostuvat narratiivisessa ympäristössä, jossa tietyt tarinat ovat kerrottavampia kuin toiset. Esimerkiksi sosiaalityön asiakasta asemoidaan tällaisissa toimintaehdoissa. Sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän suhde asiakkaan tarinaan vaikuttaa olevan narratiivisen sosiaalityön tutkimuksissa keskeinen lähtökohta. Asiakkaan tarina voi olla esimerkiksi rikkonainen tai haastaa narratiivien antamia tulkinta-kaavoja, joka koettelee sosiaalityöntekijän kompetenssia suunnistautua narratiivisessa ympäristössä. (Whan 1979, 490–494; Holland & Kilpatrick 1993; Urek 2005.) Käytännössä kompetenssi voi tarkoittaa esimerkiksi ymmärrystä siitä, miten erilaiset valtavirtaiset narratiivit ja niihin sitoutuvat normatiiviset oletukset voivat vaikuttaa asiakkaan kertoman tarinan vastaanottoon ja tulkintaan. Vuorovaikutussuhde tarinan kertojan eli asiakkaan ja tarinan vastaanottajan eli sosiaalityöntekijän välillä rakentuu suhteessa narratiiviseen ympäristöön, jossa tarinaa kerrotaan ja vastaanotetaan.

Asiakkaan mahdollisuus rakentaa omaa tarinaansa ja kertoa sitä muille määrittyy sosiaalityön keskeisenä narratiivisena tehtävänä, joka edellyttää eettistä ja käytännöllistä valvotuneisuutta valtavirran narratiivien vaikutuksesta sosiaalityöhön. Asiakkaan kertoma tapaus ei ole pelkkä kerrottu tapaus, vaan myös kertominen on tapaus. Narratiivit ovat usein sillä tavoin arkipäiväistyneitä, että niihin on totuttu ja niiden vaikutusta arjessa voi olla vaikea kriittisesti tarkastella. Sosiaalityössä narratiivisena käytäntönä voidaan luoda asiakkaalle mahdollisuuksia avata tarinaansa myös vaihtoehtoisin kerrontakeinoin, jos asiakas tahtoo niitä etsiä. Vaihtoehtoisten kerrontakeinojen etsinnässä keskeistä on asiakaslähtöisen etenemisen lisäksi resurssien etsintä erilaisten tunteiden ja arvojen avaamiseen. (Whan 1979; Holland & Kilpatrick 1993.) Käytännössä kyse on siitä, miten sosiaalityössä narratiivisena käytäntönä kiinnitytään saatavilla oleviin narratiiveihin tai tilanteen mukaan irrottaudutaan niistä. Tällainen suhde narratiiveihin edellyttää niiden vaikutuksen tunnistamista.

Holland ja Kilpatrick (1993) tarkastelevat tarinoiden rakentumista suhteessa narratiiviseen ympäristöön ja muistuttavat, että erilaisissa narratiivisissa ympäristöissä on omat valtavirtaiset narratiivinsa. Esimerkiksi monikulttuurisessa sosiaalityössä tarvitaan erilaisten narratiivisten ympäristöjen ja niiden vuorovaikutuksen ymmärrystä, jotta asiakas voisi tulla kuulluksi ja hänen elämäntilanteensa ymmärretyksi. Erilaiset arjen murtumat, joiden vuoksi sosiaalityön asiakkaaksi saatetaan tulla, voivat haastaa totunnaisen kertomisen tavan ihmisen omassa elämänsäkulussa ja narratiivisissa ympäristöissä. Narratiivisen

sosiaalityön tehtäväksi määrittäytyä asiakkaan vahvuuksiin keskittyminen ja niin sanottujen patologistoivien narratiivien kriittinen tarkastelu. Käytännössä se tarkoittaa, ettei asiakasta ongelmallisteta. (Holland & Kilpatrick 1993; Whan 1979; Urek 2005.)

Narratiivisen käytännön näkökulmasta tarina hahmottuu suhteena ja vuorovaikutuksena sosiaalityössä (Whan 1979; Holland & Kilpatrick 1993; Urek 2005). Whanin (1979) mukaan asiakasta voidaan ymmärtää vain tarinoiden avulla ja ymmärrys asiakkaan tilanteesta rakentuu suhteessa narratiiveihin. Eri-alaisten narratiivisten käytäntöjen tuntemus vahvistaa sosiaalityössä käytettäviä argumentaatio- ja selontekovalmiuksia. Urek (2005) antaa esimerkin epäsovinnaisiksi äidiksi nimeämänsä tapauksien narratiivisesta rakentumisesta erityisesti suhteessa valtavirtaisiin narratiiveihin äitinä olemisesta. Hänen mukaansa sosiaalityön selonteot ovat läpikotaisin moraalisia narratiiveja. Urekin (2005) tapausesimerkissä on kyse eettisesti haastavasta, monimutkaisesta tilanteesta, jossa asiakkaan tarina jäi kuulumattomiin. Narratiivisten keinojen tuntemus voi auttaa ymmärtämään esimerkiksi asiakastapauksen rakentumisen ehtoja ja erilaisten narratiivisten mallien, kuten vaikkapa päähenkilön hahmon, rakentumista. Käytännössä näiden avulla saadaan selkoa siitä, millaisiin tulkintoihin tai narratiiveihin tässä tapauskohtaisessa selonteossa nojaututaan (Urek 2005).

Urek (2005, 466) nimeää sosiaalityöntekijöitä institutionaalisiksi tarinan-kertojiksi, joilta vaaditaan sekä analyttisyyttä että eettistä sensitiivisyyttä. Molemmissa suhteissa narratiivinen

kompetenssi voi olla avuksi. Hän (emt.) muistuttaa että sosiaalityöntekijöiltä vaaditaan herkkyyttä, kun he ”kääntävät asiakkaiden tarinoita” ammattilaisen kielelle. Ensinnäkin tulkinnat vaikuttavat asiakkaan käsitykseen itsestään, ja toisekseen niillä on todellista valtaa ammattitoimijoiden käytännöissä. Lisäksi nämä institutionaaliselle kertomustavalle käännettyt tarinat kiinnittyvät osaksi sosiaalityön organisatorista ja mahdollisesti myös yhteiskunnallista tarinaa. Asiakkaan kerrontamahdollisuus kiinnittyy myös autonomian toteuttamiseen (Whan 1979). Asiakkaan tarinan osalta keskeisiä käsitteitä ovat tarinoiden ja kertojien vuorovaikutus sekä valta. Valta koskee kertojien välisiä suhteita sekä kertomisen ehtoja narratiivisessa ympäristössä.

Etiikkaa narratiivisessa käytännössä

Narratiivisen sosiaalityön tutkimukset etiikasta avaavat periaatteellisen ja tilanteisen etiikan merkityksiä sosiaalityössä (Goldstein 1987; Goldstein 1998; Wilks 2005). Goldsteinin (1987) mukaan sosiaalityön etiikkaa käsittelevä kirjallisuus sisältää periaatteita ja maksimeja, joiden mukaan ”tulisi toimia”. Sen sijaan saatavilla on vain vähän systemaattista tietoa siitä, miten toimia käytännössä asiakkaiden erilaisten tilanteiden ja ongelmien kanssa. Tämänkaltaisiin kysymyksiin ei toki voi ollakaan käsikirjaa. Goldsteinin (1987) pääväite onkin, että narratiivisuus voi auttaa aukikirjoittamaan sosiaalityön arvoja suhteessa käytäntöön sekä asiakkaan tarinan ymmärtämiseen.

Goldstein (1998, 242–244) muistelee omia kokemuksiaan sosiaalityön etiikan opinnoissa. Hän luonnehtii kohtaamista

etiikan kurssilla esiteltyjen teoreettisten periaatteiden ja kategorioiden kanssa pelottavaksi. Kaikesta tuosta abstraktilla tasolla liikkuneesta opillisesta aineksesta jäi hänelle motiivi tutkia niitä kitkoja, joita periaatteiden ja käytännön välillä usein on. Goldstein (1987, 186) muistuttaa arvojen ja etiikan olevan erottamaton osa sosiaalityötä; tarinoiden avulla voidaan ymmärtää elettyä elämää ja tulla ymmärretyksi narratiivisessa ympäristössä.

Myös Wilks (2005, 1250) avaa sosiaalityön etiikan problematiikkaa juuritasolla. Hän (emt.) määrittelee sosiaalityön etiikan kaksi alkulähdettä. Ensinnäkin on kantilaiseen ja utilitaristiseen ajattelutapaan kiinnittyvä periaate-etiikka, ja toiseksi sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen kiinnittyvä syrjinnän vastainen käytäntöetiikka, joka on kiinnostunut esimerkiksi identiteeteistä ja vastarinnasta (*resistance*). Molemmat ovat keskeisiä sosiaalityölle, ja molempien juuret sekä niiden vaikutus on syytä tuntea. (Wilks 2005; Goldstein 1998.) Periaate-etiikka on juuri sama, minkä äärellä Goldstein koki hämmennystä opiskelijana. Toista juurta voisi luonnehtia tilanteiseksi etiikaksi. Wilks (2005) linkittää feministisestä juuresta versovaa hoivan etiikkaa (*ethics of care*) narratiiviseen etiikkaan, koska molemmat jakavat kiinnostuksen tilanteisuuteen, toimijuuteen ja identiteettiin. Sekä feministisen että narratiivisen etiikan vahvuus voikin olla ajallisuuden tunnistaminen ja tunnustaminen. Yhtäältä tällaista piirrettä voi luonnehtia ”tilanteisuudeksi”, toisaalta se liittyy ymmärrykseen identiteetin ajallisesta muotoutumisesta. Narratiivisesta tutkimuksesta tutun ajatuksen mukaisesti identiteetti muovautuu alati suhteessa

narratiiviseen ympäristöön ja toisiin ihmisiin. (Wilks 2005, 1252–1257.)

Ammattietiikan sekä siihen liittyvien taitojen ja tietojen kehittyminen on sosiaalityöntekijän ydinosaa, jota hän tarvitsee voidakseen toimia käytännön työssä. Narratiivisen sosiaalityön etiikan tutkimusten mukaan eettisen koodiston tuntemus ei yksistään riitä takaamaan sellaisia valmiuksia, joita sosiaalityöntekijä käytännön työssä tarvitsee. Eettistä kestävyyttä ja valmiuksia voi Goldsteinin (1998) mukaan ruokkia laajentamalla omaa ymmärrystään narratiivisista ja narratiivisesta ympäristöstä tutustumalla erilaisiin tarinoihin ilman että ne liittyvät suoraan johonkin tiettyyn asiakastilanteeseen. Käytännössä tätä voi harjoittaa lukemalla esimerkiksi kaunokirjallisuutta. (Goldstein 1998.)

Kuten Goldstein (1998, 246, 253) muistuttaa, sosiaalityön etiikka edellyttää valmiuksia toimia eettisesti haastavissa tilanteissa sekä kykyä pohtia eettisesti haastavan tilanteen tekijöitä. Mikä tekee tilanteesta eettisesti haastavan? Miten vaade eettiseen harkintaan tulee esille? Käytännössä vastaukset esimerkiksi näihin kysymyksiin kiinnittyvät arvoihin, etiikkaan ja toiminnan ehtoihin narratiivisessa ympäristössä. Lisäksi Goldstein (1998) varoittaa sekä eettisen relativismin että mekanistisen eettisen tulkinnan riskeistä ja esittää että sosiaalityöntekijän moraaliseen toimijuuteen olisi kiinnitettävä monipuolisemmin huomiota sosiaalityön koulutuksessa.

Eettinen haaste voi liittyä myös asiakkaan epävarmuuteen kertojana. Epävarmuus voi syntyä esimerkiksi siitä, että tarina pitäisi saada kerrotuksi, vaikka kertoja tunnistaisi sen sisältöjen

olevan vastoin esimerkiksi omia eettisiä periaatteita tai asioille on vaikea löytää sopivia kerrontaresursseja. Sosiaalityön eettiset haasteet narratiivisessa ympäristössä voivat Goldsteinin (1987) mukaan kiinnittyä esimerkiksi henkilöiden väliin moraalikonflikteihin, moraalitunteiden kuten moraalisen häpeän käsitelyyn sekä moraaliseen dilemmaan.

Moraalinen konflikti voi syntyä myös elämän ennakoimattomuudesta johtuvasta valmistautumattomuudesta, kun jokin suuri elämänmuutos murtaa totunnaisen elämänmenon. (Goldstein 1987.) Myös tarinan vastaanotto on eettistä harkintaa vaativa teko. Jos tarinan vastaanottaja tuntee narratiiveja ja osaa arvioida niiden vaikutusta, hän kykenee yleensä helpommin puntaroimaan myös oman tulkintansa rakennetta sekä hahmottamaan vaihtoehtoisten tulkintojen ehtoja. (Wilks 2005, 1257–1258.) Kuulluksi tuleminen voi edellyttää esimerkiksi sitä, että vastaanottaja asettuu tilanteeseen ilman että aktiivisesti pyrkii täydentämään kerronnan hiljaisuuksia tai pistämään omia, moraalisesti kanta-aottavia sanojaan väliin esimerkiksi kerronnan taukoihin (Goldstein 1987; 1998).

Sosiaalityön eettiset haasteet voivat liittyä myös narratiivisen ympäristön muutoksiin, jossa esimerkiksi byrokraatisoituminen ja uudenlaiset johtamisopit luovat painetta. Sosiaalityö kohtaa professionaalisen muutosprojektin osana narratiivisen ympäristön muutosta, jossa se joutuu etsimään paikkaansa ja itseymmärrystään. (Wilks 2005, 1260–1261.) Sosiaalityötä narratiivisena käytäntönä tehdään suhteessa narratiivisen ympäristön ehtoihin ja rakenteisiin. Etiikkaan painottuvissa artikkeleissa

keskeisiä käsitteitä ovat moraaliset ja eettiset ristiriidat, joiden ymmärtämisen ytimessä nähdään olevan ammatillisesti eettinen eläytymiskyky. Tällaiset prosessit tulevat mahdolliseksi tarinoiden kautta, ja näitä toimia toteutetaan narratiivisten ympäristöjen ehdoissa ja rakenteissa.

Narratiivisen ympäristön ehdot ja rakenteet

Narratiivisen sosiaalityön ehtoja ja rakenteita käsittelevien tutkimusten mukaan tapauskohtaisen ja rakenteellisen sosiaalityön suhde avautuu narratiivien avulla. Esimerkiksi Saleebey (1993, 351) huomauttaa, että vaatii herkkyyttä olla psykologisoimatta asioita, jotka ovat ennemminkin rakenteellisia kuin yksilöpsykologisia. Narratiivisen ympäristön rakenteiden tuntemusta tarvitaan myös kerronnan ehtojen tunnistamisessa, semminkin kun ne voivat luoda tai rajata pois toimijuutta. Narratiivisen sosiaalityön ytimessä on ymmärrys yksilötarinoiden rakentumisesta suhteessa narratiiviseen toimintaympäristöön. (Saleebey 1993; Vodde & Gallant 2002, 439; Seymour 2015.) Esimerkiksi Saleebeylle (1993) sosiaalityö on tarinoiden risteysalue, jossa erilaiset tarinat kohtaavat ja jatkavat yhteiskunnallista ja yksilöllistä matkaansa.

Narratiivisen sosiaalityön rakenteellisia ehtoja tutkineiden mukaan tarinat ovat linkki ensinnäkin käytännön ja teorian ja toisekseen tapauskohtaisten ja poliittisten ilmiöiden välillä. Näin narratiivisen ympäristön ehtojen tutkijat tekevät näkyväksi sosiaalityötä narratiivisena käytäntönä, joka kiinnittyy sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Narratiivinen sosiaalityö voi tunnistaa ja myös purkaa syrjiviä ja sortavia (*oppressive*) nar-

ratiiveja. Syrjivä narratiivi toiseuttaa tarinallisessa toimintaympäristössä sekä irtaannuttaa ja vieraannuttaa ihmistä omasta tarinastaan. (Saleebey 1993; Vodde & Gallant 2002; Dybicz 2010; Robbins 2013, 393–394; McKenzie-Mohr & Lafrance 2017.)

Narratiivisen vastarinnan rakentaminen edellyttää vaihtoehtoisten narratiivisten resurssien kehittelyä sortaville narratiiveille. Narratiivinen vastarinta on mahdollista, jos syrjiviin narratiiveihin kiinnitetyt ihmiset pääsevät osallistumaan ja muokkaamaan saatavilla olevia kerrontakeinoja. Toiseutta purkavat tarinat avaavat uusia näkökulmia oman tarinan rakentamiseen narratiivisessa ympäristössä. (Vodde & Gallant 2002, 446–447; McKenzie-Mohr & Lafrance 2017.) Syrjiviä narratiiveja purkamalla puretaan myös toimijuuden esteitä.

Valtavirtanarratiiveihin kiteytyy monitahoista valtaa. Kyse ei ole vain tapauskohtaisen kertomisen valtarakenteista, vaan laajemmin narratiivisen ympäristön ehdoista ja rakenteista, joihin kerronta kiinnittyy ja ajassa asettuu. (Dybicz 2010; McKenzie-Mohr & Lafrance 2017.) Dybicz (2010, 40–42) ottaa esimerkiksi raskaana olevan teinin kertomuksen, jossa ”hyvän nuoren” ja ”hyvän äidin” narratiivit risteävät tapauksen tulkinnassa. Kumpikin saatavilla olevista narratiiveista aiheuttaa asiakkaan tilanteeseen vain lisää ristiriitaa, koska hänen tarinansa ei kiinnity kumpaankaan saatavilla olevaan valtavirtanarratiiviin.

Sosiaalityön rakenteellinen ulottuvuus narratiivisessa toimintaympäristössä kiinnittyy yhteisöön ja yhteiskuntaan sekä arvoihin ja etiikkaan. Saleebey

(1993, 357) kiteyttää sosiaalityön ”arvo-ohjautuvaksi professioksi”, jonka ytimessä on sosiaalinen oikeudenmukaisuus sekä jokaisen ihmisen jakamaton ihmisarvo. Lisäksi sosiaalityön rakenteellinen vaikuttavuus narratiivisessa ympäristössä kiinnittyy tietoon ja valtaan. Sosiaalityöntekijöillä on erityinen tehtävä rakenteiden ja toimijuuden suhteen: on oltava herkkyyttä yksittäistapausten äärellä sekä pystyvyyttä rakenteelliseen muutostyöhön. (Saleebey 1993, 357–358.) Keskeiseksi nousee myös jollain tavalla määrittelemättömänä pysyttelevä, mutta tarinoiden kautta ymmärrettäväksi hahmottuva ”sosiaalinen”, jonka aukikirjoittamiseen kutsutaan narratiivista sosiaalityötä (esim. Dybicz 2010, 36).

Rakenteellinen muutostyö jäsentyy myös syrjivien ja sortavien narratiivien purkamisena. Ihmiset sisäistävät usein varsin vaivattomasti syrjivätkin narratiivit osaksi omaa tarinaansa, jos niitä ensisijaisesti ja valtavirtamäärin kohtaavat. Sen sijaan syrjivistä ja sortavista narratiiveista irrottautuminen vaatii tietoista purkutyötä ja toisentyppisten tarinoiden rakentelua yhdessä muiden kanssa. (Esim. Saleebey 1993; McKenzie-Mohr & Lafrance 2017.) Tähän kiinnittyy myös ajatus yhteiskunnassa vaiettujen tai vaitonaisten ihmisryhmien muistitiedon erityisyydestä. Tällaista muistitietoa olisi paikallaan tietää, jotta voidaan ymmärtää näissä olosuhteissa elävien ihmisten elämää ja maailmaa. (Saleebey 1993.) Valta- ja vastanarratiivien suhde rakentaa sosiaalityön narratiivisen ympäristön ehtoja. Sosiaalityöllä on avainrooli usein enemmän tai vähemmän kertomisen katveissa kulkevien asiakastarinoiden ja narratiivisen ympäristön rakenteiden vuoropuhe-

lussa. Narratiivisen ympäristön ehtoihin ja rakenteisiin keskittyvät artikkelit kiinnittyivät keskusteluihin narratiivien vallasta, syrjivistä tai mukaan ottavista narratiivisista rakenteista sekä sortavien narratiivien purkamisen mahdollisuuksista sosiaalityössä. Tällainen toiminta voi edellyttää sosiaalityön ”oman äänen” löytämistä narratiivisessa toimintaympäristössä (esim. Seymour 2015, 280–282).

Sosiaalityön oma tarina

Sosiaalityön oman tarinan etsintä vaikuttaa voimistuneen 2000-luvulla. Oman tarinan etsintä kiinnittyy muutoksiin narratiivisessa ympäristössä, jossa sosiaalityötä narratiivisena käytäntönä toteutetaan. Useassa artikkelissa kaivataan refleksiivisyyttä ja relationaalisuutta. Artikkeleissa painotetaan myös sitä, että narratiivinen refleksiivisyys voi auttaa sosiaalityöntekijää tunnistamaan omia arvoja ja asenteita. (Esim. Shaw 2017; Phillips ym. 2012, 786–787; Hill & Burrows 2017, 275.)

Moni näistä sosiaalityön tarinan narrativisoijista on sitä mieltä, ettei sosiaalityön ja narratiivisuuden linkkiä ei ole riittävästi avattu (esim. Riessman & Quinney 2005; Shaw 2017). Väite tiivistyy hämmästykseksi, miten sosiaalityö ”sosiaalisen” professiona on voinut jäädä melkein pä sivustaseuraajaksi narratiivisessa käänteessä. Hämmästyksellä on myös vahva käytäntörelevanssi, sillä narratiivisuuden vahvistaminen voisi kehittää asiakastyötä ja vahvistaa sosiaalityön itseymmärrystä. (Riessman & Quinney 2005, 405–406; Phillips ym. 2012.) Sosiaalityön ja narratiivisuuden suhteen syventämiseen kaivataan dialogia narratiivisen metodologian ja

sosiaalityön tutkimuksen ja käytännön kesken (Riessman & Quinney 2005, 408). Esimerkiksi dialogin lujittamisesta nostetaan luovat, osallistuvat ja prosessimaiseen toimintaan valmistavat opetusmenetelmät (Phillips ym. 2012, 790).

Sosiaalityön oman tarinan rakennus on suhteisiin sitoutuvaa toimintaa narratiivisessa ympäristössä (esim. Shaw 2017). Sosiaalityön oman tarinan rakentaminen kiinnittyy myös pyrki- mykseen ymmärtää asiakkaan tarina eli vastaanottaa sitä sekä vastata siihen rakentavasti. Toisaalta relationaalisuus liittyy narratiivisen ympäristön ehtojen kriittiseen tarkasteluun ja ymmärryksen toimintaympäristöistä, jossa sosiaalityötä tehdään, elämiä eletään ja tarinoita kerrotaan. Lisäksi relationaalisuus viittaa identiteetin ja toimijuuden kerroksellisuuteen. Esimerkiksi sosiaalityöntekijä toimii useissa eri suhdeverkoissa ja ympäristöissä, jotka kaikki lopulta vaikuttavat siihen, millaiseksi hänen tarinansa rakentuu tai voi rakentua. Kertomisen resurssit voivat olla eri tavoin saavutettavissa eri ihmisille, ja syystä tai toisesta osa koetusta voi jäädä sanoittumatta. Sosiaalityön oma tarina merkitsee suhdetta rakenteiden ja yksilötason välillä. Lisäksi sosiaalityöllä on monta eri yleisöä, joita sen tulee puhutella kuulijalähtöisesti myös siksi että sosiaalityön erityisyys tulisi ilmi. (Shaw 2017.)

Osassa tässä käsitellyistä tutkimuksista kirjaimellisesti kirjoitetaan sosiaalityön omia tarinoita, joissa yksilötarinat asettuvat vuoropuheluun narratiivisen ympäristön kanssa. Esimerkiksi Hill ja Burrows (2017) jakavat tarinansa narratiivisuudesta sosiaalityössä omana

kokemuksenaan. Heidän avainkokemuksensa oli syvempi perehtyminen narratiiviseen metodologiaan Riessmanin (ks. esim. 2008) opissa. Wilder Craig (2007) puolestaan sanoittaa sosiaalityöntekijää tarinankertojana sekä kertoo tarinoiden käytöstä sosiaalityön käytännön ymmärryksessä. Wilder Craigin (2007) mukaan sosiaalityöntekijät ovat toistuvasti tekemisissä asiakkaiden erilaisten tarinoiden kanssa, mutta sen sijaan sosiaalityöntekijöiden omien ammatillisten ja henkilökohdtaisten tarinoiden käsittely jää usein vähemmälle huomiolle.

Omassa esimerkissään Wilder Craig (2007, 434) kuvaa tarinan kautta hahmottuvia sosiaalityön rakenteellisia ehtoja. Sanallistaessaan työpäiviään tarinaksi hän teki huomioita tunteistaan ja kokemuksistaan suhteessa toimintaympäristöönsä sosiaalityöntekijänä. Hän huomasi esimerkiksi, kuinka stressi kumpusi riittämättömyyden tunteesta tai oletetusta ajanhallinnan puutteesta. Tarinan avulla hän havaitsi omassa työssään ja sosiaalityön tekemisessä tapahtuneita muutoksia, joihin oli mukautunut mutta joita kertojana kykeni arvioimaan ja tarkastelemaan suotuisan etäisyyden päästä. Wilder Craig jakoi tarinansa kollegoiden kanssa ja innostui kirjoittamaan erilaisia selontekoja työstään. Hän huomasi, että muille kuin sosiaalityöntekijöille suunnatussa kuvauksessa ammatillista reflektiota kannatti jättää vähemmälle ja suunnata muutenkin sanat kohdeyleisölle. Wilder Craigin (2007, 436) mukaan pitäisi löytää sosiaalityön ääni ja sen omaleimaisuus, joka voi helposti ja vähän kuin huomaamatta sulautua laajempiin organisaatorisiin kertojaääniin. Jos näin käy, jää sosiaalityöerityinen tarina kertomatta.

Narratiivisen sosiaalityön oman tarinan ydinkäsitteitä ovat relationaalisuus ja reflektointi, eli sosiaalityön tarinan ymmärtäminen suhteessa muihin tarinoihin, kertoihin ja narratiivisiin rakenteisiin. Narratiivisuuden avulla on mahdollista aukikirjoittaa sosiaalityön arvoja suhteessa käytäntöön ja erilaisiin teoreettisiin lähtökohtiin. Roscoen ym. (2011) mukaan sosiaalityössä kohdataan monenlaisia teoreettisia ja käytännöllisiä suuntaviivoja. Yhtäällä ovat esimerkiksi muihin kuin sosiaalityöteollisiin lähtökohtiin perustuvat teoriat, kuten vaikkapa psykologiset teoriat. Toisaalla on esimerkiksi asiakkaan käytännön tieto ja ymmärrys elämän ilmiöstä. Kolmantena tekijänä voivat olla vaikkapa erilaiset käytäntöön vaikuttavat johtamisopit, jotka kertovat näkemyksiään, kuinka sosiaalityötä ”pitäisi tehdä”. Sosiaalityön omien rutiinien sirpaloituminen ja organisatorinen sulautuminen vaikuttavat itseymmärrykseen. Keskeiseksi tuleekin kysymys kerrontakeinojen löytymisestä sosiaalityön tarinan kertomiseksi eri vastaanottajille. (Roscoe ym. 2011; Wilder Craig 2007.)

YHTEENVETO

Narratiivinen sosiaalityö avaa näkökulman sosiaalityöhön narratiivisessa ympäristössä toteutuvana käytäntönä. Narratiivisen sosiaalityön ytimessä ovat asiakkaan tarina narratiivisessa ympäristössä, etiikka narratiivisessa käytännössä, narratiivisen ympäristön ehdot ja rakenteet sekä sosiaalityön oma tarina. Asiakkaan tarinaa tutkineet artikkelit keskustelivat erityisesti narratiivien, toimijoiden ja vallan käsitteistä (ks. myös Baldwin 2013, 8–10). Tähän liittyy myös asiakkaan oikeuksien toteu-

tumisen näkökulma (esim. James ym. 2019). Etiikkaa narratiivisessa käytännössä tutkineet artikkelit pureutuivat erityisesti moraalisiin ja eettisiin ristiiriitoihin, joiden kanssa toimimisessa nähtiin keskeisiksi tarinat sekä ammattieettinen kyky vastaanottaa erilaisissa olosuhteissa elävien ihmisten tarinoita ja tunnistaa niiden rakentumisen ehtoja. Ammattieettinen tarinan vastaanotto kiinnittyy eläytymiseen, joka ei tarkoita tarinoiden vietäväksi heittäytymistä, vaan pyrkimystä ottaa tarina vastaan kuten se kerrotaan ilman tarvetta tilkitä kerronnan aukkoja omilla selityksillä. Useassa artikkelissa sivuttiin myös lukemisen ja erityisesti kaunokirjallisuuden lukemisen merkitystä esimerkiksi refleksiivisyyteen ja empatiaan (ks. kriittisistä tekijöistä esim. Tapola-Haapala & Heino 2020).

Kriittinen narratiivitutkimus kiinnittää erityistä huomiota narratiivien ongelmakäyttöön, kuten siihen että jotkin valtavirtaiset narratiivit voivat luoda kerronnan kapeikkoja ja siten sulkea pois osallisuutta. Lisäksi on kiinnitetty erityistä huomiota vallankäyttöön tarinoiden keinoin sekä siihen, miten näitä asioita voi paitsi tunnistaa, niin myös tarkastella kriittisesti ja purkaa. (Esim. Fisher 2008; Bell & Hydén 2017; Tarvainen 2019; Mäkelä ym. 2020.) Narratiivisen ympäristön ehtoja ja rakenteita tarkasteleva narratiivisen sosiaalityön tutkimus tarttuu samoihin kysymyksiin. Narratiivisen vastarinnan käsite nostettiin esiin useassa narratiivisen ympäristön ehtoja ja rakenteita käsitelleessä tekstissä, joissa keskusteltiin haavoittavien valtavirtanarratiivien purkamisesta ja vastustamisesta. Sosiaalityöllä narratiivisena käytäntönä asetui erityinen rooli narratiivisen ympäristön ehtoihin

ja rakenteisiin punoutuneeseen valtaan nähden. Tähän pyrittiin saamaan otetta itsereflektion ja suhteisiin sitoutuvan sosiaalityön omalla tarinalla. Sosiaalityön oman tarinan nähtiin rakentuvan suhteessa asiakastarinoihin, organisaatiotarinoihin ja yhteiskunnalliseen tarinaan sosiaalityöstä, jotka lomittuvat osaksi myös sosiaalityöntekijöiden omia tarinoita (ks. myös Burack-Weiss ym. 2017; Lane & Wallengren-Lynch 2020). Tässä tutkimuksessa havaitun narratiivisen sosiaalityön ytimet resonoiivat myös Baldwinin (2013, 7–12) ajatuksiin narratiivisesta sosiaalityöstä keinona ymmärtää asiakkaiden elämisen ja kertomisen ehtoja sekä vahvistaa sosiaalityön itseymmärrystä ja yhteiskunnallista asemaa.

Eri aikoina julkaistuissa narratiivisen sosiaalityön tutkimuksissa eräs yhteinen linja vaikuttaa olevan ajatus narratiivisuudesta sosiaalityössä jonakin huomattavasti laajempaa kuin esimerkiksi yksittäisenä käytännön työmenetelmänä tai tutkimusmenetelmänä (Baldwin 2013). Kuitenkin edelleen kaivataan lisää tutkimusta aukikirjoittamaan narratiivisuuden ja sosiaalityön suhdetta (Baldwin 2013, 3; Riessman & Quinney 2005; Eronen 2008). Lisäksi 2000-luvulla on voimistunut sosiaalityön oman tarinan sanoittaminen sellaisiin muotoihin, että se tulisi kuuluville erilaisissa narratiivisissa ympäristöissä ja eri yleisöille. Sosiaalityön oman tarinan sanoiksi saattamisen painotus liittyy tarpeeseen määritellä itsensä suhteessa narratiiviseen ympäristöön: muuttuvissa narratiivisissa ympäristöissä sosiaalityön tarina tulee kerrotuksi usein muiden kuin sosiaalityöntekijöiden sanoilla. (Burack-Weiss ym. 2017; Lane & Wallengren-Lynch 2020.)

Ajallisia trendejäkin löytyi: varhaisin artikkelista (Whan 1979) käsitteli asiakkaan tarinaa narratiivisessa ympäristössä, ja sitä seuraavat Goldsteinin (1987; 1998) artikkelit etiikkaa narratiivisessa käytännössä. Narratiivisen ympäristön ehtojen ja rakenteiden aukikirjoittaminen oli mukana jo Saleebeyn (1993) artikkelissa, mutta se vahvistui ja moniäänistyi 2010-luvulla. Lisäksi mukaan tuli 2000-luvulla sosiaalityön itseymmärryksen kerronnallistaminen suhteessa erilaisiin narratiivisiin ympäristöihin ja sosiaalityön kansakertoihin, kuten asiakkaisiin, organisaatioihin ja yhteiskuntaan. Itseymmärrysartikkelit pureutuvat tähän ilmiöön, jota voisi kuvata (narratiivisen) sosiaalityön kaksoiskierteeksi: toisaalta ytimessä on asiakas ja hänen tarinansa narratiivisessa ympäristössä, toisaalta sosiaalityö käytäntönä narratiivisen ympäristön ehdoissa ja rakenteissa, sekä näissä läsnäoleva ja läpivirtaava eettinen harkinta.

Tässä artikkelissa aiempia tutkimuksia narratiivisesta sosiaalityöstä jäsennettiin neljään, toisiinsa linkittyvään ulottuvuuteen narratiivin, narratiivisen käytännön ja narratiivisen ympäristön käsittein rakentuvassa teoreettisessa viitekehysessä. Tämä on vain yksi, narratiivisesti virittynyt keino jäsentää ja ymmärtää tutkimusaihetta. Joka tapauksessa valittu jäsenitys tekee näkyväksi narratiivisen sosiaalityön perusteita, joiden tutkimista voi jatkaa käsitteellisesti ja empiirisesti. Valtaosa tässä käsitellyistä narratiivisen sosiaalityön tutkimuksista oli tutkimusasetelmaltaan teoreettisia. Tämä voi liittyä narratiivisen sosiaalityön lähtökohtien paikantamiseen ja liittämiseen osaksi teoreettisia keskusteluja, mutta toisaalta ei voi olla toistamatta Riessmanin ja Quinneyn (2005)

havaintoa että metodologista linkkiä narratiivisuuden ja sosiaalityön välillä olisi aukikirjoitettava lisää. Olennaista narratiivisen sosiaalityönkin kannalta olisi avata empiirisesti ja teoreettisesti lisää itse ”narratiivia” sosiaalityössä.

KIRJALLISUUS

- Baldwin, Clive (2005) Who needs fact when you've got narrative? The case of P, C & S vs United Kingdom. *International Journal for the Semiotics of the Law* 18 (3–4), 217–241. <https://doi.org/10.1007/s11196-005-9000-y>
- Baldwin, Clive & Estey-Burtt, Brandi (2012) Narrative and the reconfiguration of social work ethics. *Narrative Works: Issues, Investigations, & Interventions* 2 (2), 1–19. <https://journals.lib.unb.ca/index.php/NW/article/view/20169>
- Baldwin, Clive (2013) *Narrative social work. Theory and application*. Bristol: Policy Press.
- Bamberg, Michael (2012) Why narrative? *Narrative Inquiry* 22 (1), 202–210. <https://doi.org/10.1075/ni.22.1.16bam>
- Baumeister, Roy F & Leary, Mark R. (1997) Writing narrative literature reviews. *Review of General Psychology* 1 (3), 311–320. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.1.3.311>
- Bell, Holly & Hydén, Margareta (2017) Introducing the special issue: Social work and the narrative (half?) turn. *Qualitative Social Work* 16 (2), 161–165. <https://doi.org/10.1177/1473325017692460>
- Burack-Weiss, Ann & Lawrence, Lynn Sara & Mijangos, Lynne Bamat & Charon, Rita (toim.) (2017) *Narrative in social work practice: the power and possibility of story*. New York: Columbia University Press.
- Dominelli, Lena (2002) *Anti-oppressive social work theory and practice*. New York: Palgrave.
- Dybicz, Phillip (2010) Confronting oppression not enhancing functioning: The role of social workers within postmodern practice. *Journal of Sociology & Social Welfare* 37 (1), 23–48.

- Eronen, Tuija (2008) Lastenkoti dokumentoituina, kerrottuna ja yhdessä muisteltuna. *Janus – Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 16 (1), 19–34. <https://journal.fi/janus/article/view/50451>
- Eronen, Tuija (2012) Lastenkoti osana elämäntarinaa – narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. *Acta Electronica Universitatis Tampereensis* 1183. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Fisher, Pamela (2008) Wellbeing and empowerment: the importance of recognition. *Sociology of Health and Illness* 30 (4) 583–598. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9566.2007.01074.x>
- Frank, Arthur W. (2010) *Letting stories breathe: a socio-narratology*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Goldstein, Howard (1987) The neglected moral link in social work practice. *Social Work* 32 (3), 181–186. <https://doi.org/10.1093/sw/32.3.181>
- Goldstein, Howard (1998) Education for ethical dilemmas in social work practice. *Families in Society* 79 (3), 241–253. <https://doi.org/10.1606/1044-3894.1000>
- Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (2008) *Narrative ethnography*. Teoksessa Sharlene Nagy Hesse-Biber & Patricia Leavy (toim.) *Handbook of emergent methods*. New York/London: Guilford, 241–264.
- Hall, Christopher (1997) *Social work as narrative: storytelling and persuasion in professional texts*. Aldershot: Ashgate.
- Healey, Karen (2014) *Social work theories in context: creating frameworks for practice*. Toinen painos. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hill, Cath & Burrows, Geoff (2017) New voices: the usefulness of a narrative approach to social work research. *Qualitative Social Work* 16 (2), 273–288. <https://doi.org/10.1177/1473325017689966>
- Holland, Thomas P. & Kilpatrick, Allie C. (1993) Using narrative techniques to enhance multicultural practice. *Journal of Social Work Education* 29 (3), 302–308. <https://doi.org/10.1080/10437797.1993.10778826>
- James, Elaine & Morgan, Hannah & Mitchell, Rob (2019) *Social work, cats and rocket science: stories of making a difference in social work with adults*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2000) Rikoksesta resurssi. Narratiivinen rakentuminen sosiaalityön kohtaamisessa. Teoksessa Synnöve Karvinen, Tarja Pösö & Mirja Satka (toim.) *Sosiaalityön tutkimus*. Jyväskylä: SoPhi, 207–236.
- Juhila, Kirsi (2004) *Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus: Historiaa ja nykysuuntauksia*. Janus – Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 12 (2), 155–183. <https://journal.fi/janus/article/view/50263>
- Juhila, Kirsi (2018) *Aika, paikka & sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino.
- Kreuger, Larry W. (1997) The end of social work. *Journal of Social Work Education* 33 (1), 19–27. <https://doi.org/10.1080/10437797.1997.10778850>
- Lane, Linda & Wallengren-Lynch, Michael (toim.) (2020) *Narratives of Social Work Practice and Education in Sweden*. New York: Springer.
- McKenzie-Mohr, Suzanne & LaFrance, Michelle N. (2017) Narrative resistance in social work research and practice: counter-storying in the pursuit of social justice. *Qualitative Social Work* 16 (2), 189–205. <https://doi.org/10.1177/1473325016657866>
- Mäkelä, Maria & Björninen, Samuli & Hämmäläinen, Ville & Nurminen, Matias & Raipola, Juha & Rantanen, Tytti & Karttunen, Laura (2020) *Kertomuksen vaarat. Kriittisiä ääniä tarinataloudessa*. Tampere: Vastapaino.
- Nowell, Lorelli S. & Norris, Jill M. & White, Deborah E. & Moules, Nancy J. (2017) Thematic analysis: striving to meet the trustworthiness criteria. *International Journal of Qualitative Methods* 16 (1), 1–13. <https://doi.org/10.1177/1609406917733847>
- Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena (2016) The ecosocial approach in social work as a framework for structural social work. *International Social Work* 61 (4), 490–502. <https://doi.org/10.1177/0020872816644663>
- Phillips, Joan & Macgiollari, Denise & Callaghan, Sue (2012) *Encouraging research in social work: narrative as the thread in-*

- tegrating education and research in social work. *Social Work Education* 31 (6), 785–793. <https://doi.org/10.1080/02615479.2012.695200>
- Pohjola, Anneli & Kempainen, Tarja & Väyrynen, Sanna (toim.) (2012) *Sosiaaliryöntein vaikuttavuus*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Pohjola, Anneli & Kairala, Maarit & Lyly, Hannu & Niskala, Asta (toim.) (2017) *Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystalveissa*. Tampere: Vas-tapaino.
- Riessman, Catherine Kohler & Quinney, Lee (2005) Narrative in social work. A critical review. *Qualitative Social Work* 4 (4), 391–412. <https://doi.org/10.1177/1473325005058643>
- Riessman, Catherine Kohler (2008) *Narrative methods for the human sciences*. Los Angeles: SAGE
- Robbins, Rachel (2013) Stories of risk and protection: a turn to the narrative in social policy education. *Social Work Education* 32 (3), 380–396. <https://doi.org/10.1080/02615479.2012.665866>
- Roscoe, Karen Dawn & Carson, Alexander M. & Madoc-Jones, Lolo (2011) Narrative social work: conversations between theory and practice. *Journal of Social Work Practice* 25 (1), 47–61. <https://doi.org/10.1080/02650533.2010.530344>
- Saleebey, Dennis (1994) Culture, theory, and narrative: the intersection of meanings in practice. *Social Work* 39 (4), 351–359. <https://doi.org/10.1093/sw/39.4.351>
- Seymour, Kate (2015) Politics and positionality: engaging with maps of meaning. *Social Work Education* 34 (3), 275–285. <https://doi.org/10.1080/02615479.2014.962504>
- Shaw, Jessica (2017) Thinking with stories: a renewed call for narrative inquiry as a social work epistemology and methodology. *Canadian Social Work Review* 34 (2), 207–227. <https://doi.org/10.7202/1042889ar>
- Snyder, Hannah (2019) Literature review as a research methodology: an overview and guidelines. *Journal of Business Research* 104, 333–339. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.039>
- Sue, Derald Wing & Rasheed, Mikal N. & Rasheed, Janice M. (2016) *Multicultural social work practice: A competency-based approach to diversity and social justice*. Toinen painos. Hoboken, New Jersey: Jossey-Bass.
- Tapola-Haapala, Maria & Heino, Eveliina (2020) Sosiaaliryöntein näkemyksiä kaunokirjallisuudesta sosiaaliryöntein opetuksessa. *Janus – Sosiaaliryöntein ja sosiaaliryöntein tutkimuksen aikakauslehti* 28 (2), 133–149. <https://doi.org/10.30668/janus.74160>
- Tarvainen, Merja (2019) Ableism and the life stories of people with disabilities. *Scandinavian Journal of Disability Research* 21 (1), 291–299. <http://doi.org/10.16993/sjdr.632>
- Urek, Mojca (2005) Making a case in social work: the construction of an unsuitable mother. *Qualitative Social Work* 4 (4), 451–467. <https://doi.org/10.1177/1473325005058646>
- Vodde, Rich & Gallant, J. Paul (2002) Bridging the gap between micro and macro practice: large scale change and a unified model of narrative-deconstructive practice. *Journal of Social Work Education* 38 (3), 439–458. <https://doi.org/10.1080/10437797.2002.10779109>
- Whan, Michael W. (1979) Accounts, narrative and case history. *British Journal of Social Work* 9 (4), 489–499. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjsw.a057120>
- Wilder Craig, Rita (2007) A day in the life of a hospital social worker. *Qualitative Social Work* 6 (4), 431–446. <https://doi.org/10.1177/1473325007083355>
- Wilks, Tom (2005) Social work and narrative ethics. *British Journal of Social Work* 35 (8), 1249–1264. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch242>